

KUNTRES ASHER YATZAR

A commentary on the bracha we say in Davening every
morning and after the bathroom

ב"ה

Kuntres Asher Yatzar

With Hashem's help we present "Kuntres Asher Yatzar": This is a likut, a compilation, explaining the Bracha of Asher Yatzar that we say every day.

The order of this likut will be as follows:

- 1- The source of the Bracha in the Gemara, with Rashi and Tosfos.
- 2- The translation of the bracha from R' Nissen Mangel, in the English Tehillas Hashem siddur.
- 3- The classical commentaries of the Rishonim on the Siddur, summarized and arranged in Q&A format.
- 4- An explanation from Chassidus on the Bracha.

Contents

The Gemara with Rashi	2
Asher Yatzar part 1.....	5
Asher Yatzar part 2.....	12
Asher Yatzar part 3.....	15
Asher Yatzar Part 4.....	21
Chassidus:.....	27

The Gemara with Rashi: Brachos 60b (English translation
copyright of the “Steinsaltz Center”)

<p>One who enters a bathroom says to the angels who accompany him at all times: Be honored, honorable holy ones, servants of the One on High, give honor to the God of Israel, leave me until I enter and do my will and come back to you. Abaye said: A person should not say this, lest they abandon him and go. Rather he should say: Guard me, guard me, help me, help me, support me, support me, wait for me, wait for me until I enter and come out, as this is the way of man.</p>	<p>הַנִּכְנָס לְבֵית הַכֶּסֶּא, אוֹמֵר: ”הִתְכַּבְּדוּ מְכֻבָּדִים קְדוֹשִׁים מִשְׁרָתִי עָלֶיךָ, תָּנוּ כְּבוֹד לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, הִרְפוּ מִמֶּנִּי עַד שְׁאֶפְגֵּס וְאֶעֱשֶׂה רְצוֹנִי וְאָבֹא אֲלֵיכֶם.” אָמַר אֲבָי: לֹא לֵימָא אִינְשׁ הָכִי, דְּלִמָּא שְׁבָקִי לֵיהּ וְאֶזְלִי. אֱלֹא לֵימָא: ”שְׁמְרוּנִי שְׁמְרוּנִי, עֲזֹרוּנִי עֲזֹרוּנִי, סְמְכוּנִי סְמְכוּנִי, הִמָּתִינוּ לִי הִמָּתִינוּ לִי עַד שְׁאֶפְגֵּס וְאֶצֵּא, שְׁכֹן דְּרַכָּן נָשַׁל בְּנֵי אָדָם.”</p>
<p>Upon exiting, one says: Blessed...Who formed man in wisdom, and created in him many orifices and cavities. It is revealed and known before the throne of Your glory that were one of them to be ruptured or blocked, it would be impossible to survive and stand before You.</p>	<p>כִּי נִפְיָק, אוֹמֵר: ”בְּרוּךְ. אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם בְּחִכְמָה, וַיִּבְרָא בּוֹ נִקְבִּים נִקְבִּים, חֻלְלִים חֻלְלִים, גְּלוּי וַיְדוּעַ לִפְנֵי כֶּסֶא כְבוֹדָה שָׁאֵם יִפְתַּח אֶחָד מֵהֶם אוֹ אִם יִסְתֵּם אֶחָד מֵהֶם אִי אֶפְשָׁר לַעֲמֹד לִפְנֵיהּ.”</p>

Rashi:

Be honored: He tells this to the angels that escort him, as it say (Tehillim 91:11): “For He commands His angels on your behalf.”	התכבדו וכו' אל המלאכים המלוים אותו הוא אומר שנאמר כי מלאכיו יצוה לך (תהילים צ"א:י"א):
That were one of them to be ruptured: One of the cavities, like the heart or the stomach or intestines.	שאם יפתח אחד מהם מן החללים כגון הלב או הכרס או המעים:
Or blocked: one of the orifices that are usually open, such as the mouth or the nose or the anus. The phrase “ruptured” refers to the cavities, and “blocked” refers to the orifices.	או אם יסתם אחד מהם מן הנקבים הפתוחים כגון הפה או החוטם או פי הטבעת. יפתח קאי אחללים יסתם קאי אנקבים:

Tosfos

Who formed man in wisdom: In Midrash Tanchuma it says: The verse says (Bereishis 1:27): “And Hashem created man.” Rabbi Boon explains this to mean that He created man with wisdom. This refers to the wisdom of preparing man’s food before creating him. This is like what it says in the Gemara Sanhedrin (38a), that man was created on Erev Shabbos (after everything else was created) so that he could enter the “meal” immediately (without having to wait). Therefore, the Sages established the text of the bracha “who formed man in wisdom.”	אשר יצר את האדם בחכמה: בתנחומא ויברא אלהים את האדם א"ר בון בחכמה שהתקין מזונותיו ואח"כ בראו היינו דאמר בסנהדרין בס"פ אחד דיני ממונות (סנהדרין דף לה.) לכך נברא בערב שבת כדי שיכנס לסעודה מיד וע"כ יסדו אשר יצר את האדם בחכמה:
---	---

Gemara

<p>The Gemara asks: With what should one conclude this blessing? Rav said: One should conclude: Blessed... Healer of the sick. Shmuel said: Abba, Rav, has rendered everyone sick. Rather, one should say: Healer of all flesh. Rav Sheshet said: One should conclude: Who performs wondrous deeds. Rav Pappa said: Therefore, let us say them both: Healer of all flesh, Who performs wondrous deeds.</p>	<p>מאי קתים? אָמַר רב: "רוֹפֵא חוֹלִים". אָמַר שְׁמוּאֵל: קָא שְׁוִינְהוּ אַבָּא לְכוּלֵי עֲלָמָא קְצִירִי. אָלָא: "רוֹפֵא כָּל בְּשָׂר". רב שֵׁשֶׁת אָמַר: "מַפְלִיא לַעֲשׂוֹת". אָמַר רב פָּפָא: הִלְכֵּךְ גְּמָרִינְהוּ לְתַרְנוּיְהוּ — "רוֹפֵא כָּל בְּשָׂר וּמַפְלִיא לַעֲשׂוֹת".</p>
---	--

Rashi

<p>Healer of all flesh: This refers to the process of removing waste from the body, since this heals the entire body.</p>	<p>קצירי: חולים: רופא כל בשר: כנגד היציאה שהיא רפואת כל הגוף:</p>
<p>Who performs wondrous deeds: This refers to the fact that the body is hollow like a leather flask pouch. This pouch, if there would be a hole in it, the air inside of it would escape. Yet, Hashem created man in wisdom and created in him many orifices, and nonetheless the air inside of his body never escapes. This is a wonder expressing Hashem's wisdom.</p>	<p>ומפליא לעשות: כנגד שהגוף חלול כמו נאד והנאד הזה אם יש בו נקב אין הרוח עומד בתוכו והקב"ה ברא את האדם בחכמה וברא בו נקבים נקבים הרבה ואעפ"כ הרוח בתוכו כל ימי חייו וזו היא פליאה וחכמה:</p>

Asher Yatzar part 1

Blessed are You, Lord our God,	ברוך אתה יְיָ אֱלֹהֵינוּ
King of the universe,	מֶלֶךְ הָעוֹלָם,
who has formed man in wisdom,	אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם בְּחָכְמָה,
and created within him numerous orifices	וַיִּבְרָא בּוֹ נְקִבִּים רַבִּים,
and [numerous] cavities.	חֲלָוִים חֲלָוִים,
It is revealed and known before the Throne of Your Glory	גָּלוּי וְיָדוּעַ לִפְנֵי כִסֵּא כְבוֹדְךָ,
that if but one of them were to be blocked,	שָׂאֵם יִסָּתֵם אֶחָד מֵהֶם,
or one of them were to be opened,	אוֹ אִם יִפָּתֵחַ אֶחָד מֵהֶם,
it would be impossible to exist	אִי אֶפְשָׁר לְהִתְקַיֵּם
even for a short while.	אֶפִּילוּ שְׁעָה אֶחָת.
Blessed are You, Lord, who heals all flesh and performs wonders.	ברוך אתה יְיָ רופא כָּל בָּשָׂר וּמַפְלִיא לַעֲשׂוֹת:

In other words:

After I leave the bathroom, I thank Hashem for the fact that my digestive system works properly to remove waste from the body, and that everything else in my body functions properly. This is a reminder to me that Hashem created my body with wisdom and continues to make sure that it works properly.

Notes on English Translation:

1- The meaning of the phrases “orifices” and “cavities” will be further explained below.

Commentary: Mahari bar Yakar, Rokeach, and Abudraham, in Q&A Summary

Q1- What does it mean “אשר יצר את האדם”-that He formed man,” why doesn’t it say “ברא-created” man (as it uses this word later “וברא בו נקבים”)?

A1a- Rokeach, Mahari bar Yakar: The term “יצר-formed” is used in reference to forming an earthenware vessel from clay. Since Adam, the first man, his body was “formed” from earth, the creation of his body is called “יצירה-formation.” (This should remind us to be humble like the earth that we step on, as we say “כעפר לכל תהיה”-may my soul be humble like the earth to all.)

A1b- Rokeach: The term “אדם-Man” refers specifically to the Jewish people, who are the ones that bring to fruition the mission of mankind on earth. The entire Jewish people are considered like one singular entity, as if we are different organs of one body.

The term “יצר-formed” is used in reference to taking different pieces of clay and uniting them into a single vessel. Similarly, Hashem took different types of Jewish people, Kohanim, Leviim, and Yisraelim, and forged them together into a single people that function together.

A1c- Rokeach: The word “יצר” is from the verse used in the formation of Adam’s body, where it says “וַיִּצַר ה' אֱלֹקִים”-and Hashem, the G-d, formed man.” In the verse, the word “וַיִּצַר-and He formed” is spelled with two letter yuds. The extra letter yud represents the Aseres HaDibros, the Ten Commandments, that his descendants, the Jewish people, would hear from Hashem when receiving the Torah. This implies that man, even his physical body, was originally created and formed to learn the Torah and fulfill its instructions.¹

¹ On the pasuk (Bereishis 2:7) there are two more explanations as to why the word וַיִּצַר has two yuds: Rashi explains that Hashem created each person with the two “forms” for his or her body: One for this world, and one for after the person dies and comes back to life to live forever. Based on this, we understand that the “wisdom” here can also refer to the wisdom that Hashem put in our body that it should last forever, unlike the bodies of the animals.

The Baal HaTurim explains that the two yuds in וַיִּצַר refer to two יצר, the yetzer tov and yetzer hara, which animals don’t have. Based on this, the “wisdom” in creating man with two yetzer is that even though Hashem gives a person a yetzer hara, which even an animal doesn’t have, nonetheless a person can choose to overcome it. See “Chassidus” section from Torah Or 3d, where the Alter Rebbe gives a similar explanation.

Q2- What does it mean that Hashem formed man “בִּחְכָּמָה-with wisdom,” what type of wisdom is unique in the creation of man, didn’t Hashem use wisdom in creating everything?

A2a- Rokeach, Mahari bar Yakar: Yes, Hashem used wisdom in creating everything, but since here we are giving thanks to Hashem for creating our bodies, we focus on the wisdom He used in creating our bodily functions. When we think about how much wisdom Hashem put into the creation and continued functioning of our bodies, this brings us to greater gratitude than if we would think of the wisdom Hashem used in other creations.

Specifically, the wisdom of Hashem invested in the creation of our bodies is expressed in four different aspects of our existence:

- 1- How the body is originally formed at the time of conception involves great wisdom from Hashem.
- 2- How the fetus survives in the womb for 9 months deriving its oxygen and nourishment only from small tubes, and without getting crushed or injured.
- 3- How the body functions daily, especially in its ability to filter out and remove waste products.
- 4- How Hashem provides sustenance for the body daily by giving each person the money and food that he needs at the right time (see Tosfos on the Gemara Berachos 60b).

A2b- Rokeach: The term “בִּחְכָּמָה-with wisdom” refers to the wisdom that Hashem gave to mankind, more than all the other creations. Hashem gave them an intellectual soul that can understand things on a deep level and come to recognize Hashem through his own power of understanding.

A2c- Rokeach, Mahari bar Yakar: The term “בַּחֲכָמָה-with Wisdom” refers to the Wisdom of the Torah. Since Adam was created so that the Jewish people would receive the Torah, the “wisdom” mentioned in this bracha is the wisdom and mitzvos of the Torah that Hashem gives to every Jew to connect with even with their physical bodies.

A2d- Rokeach: Also, the use of the word “בַּחֲכָמָה-with wisdom” in reference to forming man is coming to hint to the following: The word בחכמה has the gematriya of 47, the same as “לילה-night.” This is the name of the malach appointed over the original conception of a person (which is supposed to happen at night). Because this malach called לילה is a shliach from Hashem connected to the person’s formation, therefore the Chachamim used this word בחכמה that has the same gematriya to hint to the fact that each person’s birth and conception is planned out and designed by Hashem to the tiniest detail, to the extent that Hashem sends a malach to oversee when a person’s body will be conceived by his parents.

מהר"י בר יקר:

אשר יצר את האדם בחכמה, דכתוב (איוב י, י') הלא כחלב תתיכני וכגבינה תקפיאני. וזהו בחכמה... ואמר כאן על היצירה **בחכמה**, ע"ש בחכמה יסד ארץ (משלי ג, יט), ואדם יוצר מארץ. ר"ל שיש חכמה גדולה ביצירת האדם, כמו שמפרש והולך.

וגם **אמר רופא כל בשר**, ע"ש ולכל בשרו מרפא (משלי ד, כב), דאמרינן (עירובין נד, א): חש במעיו או חש בראשו או בכל גופו יעסוק בתורה, **ולא עוד אלא שמפליא לעשות**, כי מי שהוא חכם בתורה ומקיים המצוות כמה פלאות יכול לעשות, כמו המלאכים דכתוב במלאך (שופטים יג, יט) ומפליא לעשות. ועוד לכך אמר בשר, על שם שאפילו הנגע הוא מרפא, שנאמר (מלכים ב ה, יד) וישב בשרו כבשר נער קטן. **וזהו רופא כל בשר, ומפליא לעשות**, ברפואה זו שאין רופא יכול לרפאות מן הנגע

רפואה גמורה. דאמרינן בויקרא רבה (טז, ט): ושחט את הצפור האחת (ויקרא יד, ה), למה שוחט אחת ומניח אחת, לומר כשם שאי אפשר לשחוט להחזור, כך אי אפשר לנגע לחזור, פי' על ידי אדם. **ועוד, רופא כל בשר** מיירי על התורה, שאף במעי אמו מלמדין אותו כל התורה, שנאמר (משלי ד, ד) ויורני ויאמר לי יתמוך דברי, לכך, שמור מצותי וחיה (שם). וכיון שיוצא לאויר העולם בא מלאך וסוטרו על פיו ומשכחין אותו כל התורה כולה ומשביעין אותו שיהיה צדיק, זהו בנדה (ל, ב). ואמר בתנחומא (יתרו, ח), מבקש אתה שלא יגיע לך צרה, עסוק בתורה שהיא רפואה לכל הגוף, זהו ולכל בשרו מרפא (משלי ד, כב).

רוקה:

אשר יצר את האדם ולהכי נזכר (לשון יצירה) שגידל האדם מן האדמה על ידי מים כמו היוצר כלי חרס שהרי בת' בתריה ואד יעלה מן הארץ. **בחכמה** שהרי אדם עולם קטן נברא ושייך בו חכמה יתירה. ויש בו נקבים נקבים חלולים חלולים ואע"פ כן הרוח נשאר בו בתובו ואינו יוצא לגמרי ואילו גבי נודות אם ימלאו אותן רוח או מים אינם יכולים להחזיק אם יש בהן נקב להכי הוצרך השם חכמה, כי הרוח מן הנשמה ששרויה במוח במקום שהתינוק רופס ומתפשט בכל הגוף ומנשם בכל שעה ויוצא דרך האף, והרוח שיצאה מאותו אף אינה שרויה כנגד האף אלא מצדה אבל כשאדם גוסס ומנשם בקושי אז נמשכת נגד האף ונשמטה מכל הגוף. **את האדם בחכמה** וכי הבהמה לא בחכמה יצרה אלא בחכמה זו תורה כיצד אלא ברא לאיש בליטת טבעת גדולה הניכרת ולא... לבהמה ולחיה ולעוף כי הרגשות הדיבור בטבעת הגדולה ואדם הוגה בה ולפיכך טבעת גדולה ניכרת. זהו וייצר ה' אלוקים את האדם בב' יודין כתיב, יצרו לקבל י' הדברות למסור לו נ' שערי בינה חסר אחת ותחסרהו מעט מאלקים. ונאמר בו יצירה כי יצירה שייך במקום שמדבק יחד כמו יוצר בלי חרש וכמו עם זו יצרתי לי דבקתי כהנים ולוים וישראלים ביחד תהלתי יספרו וברא אדם יחידי לשמור התורה...

אשר יצר את האדם בחכמה והלא כל מה שברא הקב"ה בחכמה ונראה לומר כי בחכמה בגמטריא לילה והוא שם של המלאך הממונה על ההריון.

אבודרהם:

אשר יצר את האדם, ע"ש וייצר ה' אלהים (בראשית ב, ז). **בחכמה**, ע"ש ה' בחכמה יסד ארץ (משלי ג, יט). וזהו שאמר הכתוב (איוב י, י)

הלא כחלב תתיכני וכגבינה תקפיאני, כי ברא את האדם מטפה סרוחה
ויכוננהו בחכמה...

והנה כל מה שברא הקב"ה באדם לא בראו אלא לצורך האדם ולהחיותו,
וזו היא חכמה גדולה אין כמוה. ואמרינן בספרי (האזינו, שז): הצור תמים
פעלו (דברים לב, ד), פעולתו שלימה עם כל באי עולם, ואין להרהר אחר
מעשיו אפילו עולה של כלום. שמא תאמר אילו היו לי שלשה רגלים,
שלשה עינים, אילו הייתי מהלך על ראשי אילו היו פני הפוכים לאחור,
היה יותר נאה לי, ת"ל תמים פעלו.

Asher Yatzar part 2

and created within him numerous orifices	וַיִּבְרָא בּוֹ נִקְבִּים נִקְבִּים,
and [numerous] cavities.	חֲלוּלִים חֲלוּלִים,

Commentary: Mahari bar Yakar, Rokeach, and Abudraham Summarized in Q&A

Q1- What is the difference between “נקבים-orifices/openings” and “חלולים-cavities/hollow spaces”?

A1- Mahari bar Yakar/Abudraham: “נקבים-orifices” are the opening of the body that allow solid or liquid material to pass from one place to another, such as the openings for urine and feces, or the opening from the stomach to the intestines etc. “חלולים-cavities” are the organs that have a space to contain things in them, such as the stomach and heart and intestines that have a hollow space to allow food or blood inside of them.

Q2- Why are the words נקבים and חלולים repeated twice?

A2a- Mahari bar Yakar: First, it is common in the language of the Chachamim to repeat a word twice to indicate something numerous, as it is said רבים וחלולים רבים. Also, the repetition alludes to the fact that they are numerous not only in quantity but also in function and quality, since each opening and each hollow space in the body serves a different function.

A2b- Rokeach, Mahari bar Yakar: The gematriya of “חלולים חלולים” is 248, corresponding to the number of limbs in the body.

Therefore the Chachamim chose to repeat the word חלולים so that all 248 limbs of the body will be included in the bracha.

Q3- What's so special about the stomach and intestines and orifices that we mention "בחכמה-with wisdom" in connection with them?

A3- Rokeach: The special wisdom of Hashem is that He desires to be praised by creatures who have feces in their intestines. Even though He is Holy and Exalted, in His Wisdom He chose to be served and praised by physical beings that must deal with such coarse matters and clean themselves and prepare themselves carefully for His service. (See Midrash Rabbah Bereishis Ch. 12)

מהר"י בר יקר:

וברא בו נקבים נקבים חללים חללים, יש גורסים חלולים שני פעמים,
 עולה רמ"ח אברים, ולכך נכפל. ואגב שהוצרך לכפול חלולים כפל נקבים
 נקבים, וכל זה מגומגם. אלא לפי דכתיב ביחזקאל (כח, יג) גבי אדם, מלאכת
 תופיך ונקביך כך ביום הבראך כוננו, וכתוב (דברים לב, ו) הוא עשך
 ויכוננך, ואמרינן בחולין (נו, ב): מלמד שעשה הקב"ה באדם כונניות
 כונניות, כיון שנהפך אחד מהם אינו יכול לחיות, בפרק אלו טרפות. וגרסינן
 בירושלמי דברכות (פ"ט ה"ד), מברך אשר יצרת את האדם ועשית אותו
 נקבים נקבים חלולים חלולים כונניות כונניות. אין זה שלשה ענינים, אלא
 פירוש הוא, מנקבים וחלולים בראת אותו כונניות כונניות. כלומר, כל אחד
 ואחד נברא ונתקן על מכונו, ואין תשמיש מכונו של זה כתשמיש מכונו של
 זה....

ואמר במדרש רבה (עיין ספרי שם, שיט): ותשכח אל מחוללך (דברים לב,
 יח), אני בראתי אתכם מחילים מחילים אלו הלב והכליות. ר"ל חללים
 חללים, אל חדרי הלב לחשוב, חדרי הכליות ליתן עצה, מכלל שיש כונניות
 כנקבים, וכונניות כונניות כתופים, דהיינו תופיך ונקביך. ותופים היינו
 חללים כמו התוף שהוא רחב, והלב, והיינו הפה והטבור כמו כן, שהפה

לדבור והטבור לתחלת יצירה. אבל נקביך דכתוב בקרא, הן נקבי הרעי, שאלו לשתן ואלו לרעי, והם צרים ודחוקים יותר.

רוקח:

וברא בו נקבים נקבים כדכתיב ביחזקאל בפרשת מלאכת תופיך ונקביך כך ביום הבראך כוננה ברא ומה שיך בחכמה אצל נקבים אלא בדאמרינן במדרש (בראשית רבה פי"ב) אדם עושה ביב לפני פתח ביתו או בתוך ביתו לא גנאי הוא לו אבל הקב"ה בנה ביב זה החוטם לפני פתחו זה הפה וברא בו מעיים מלאים צואה והב משבחים אותו כדכתיב הצור תמים פעלו הצייר שלימה פעולתו. ועוד ברא בחכמה אע"פ שיש לו כמה נקבים אין רוחו יוצאת הימנו חלולים חלולים כדכתיב ואיש נבוב ילבב ומתרגמינן נבוב חלול. ומצאתי במעשה הגאונים **חלולים חלולים** בגימטריא רמ"ח כנגד רמ"ח אברים שבאדם.

אבודרהם:

וברא בו נקבים נקבים, ע"ש מלאכת תופיך ונקביך כך ביום הבראך כוננו (יחזקאל כח, יג). חלים חלים, ע"ש ובמחלות עפר (ישעיה ב, יט) ... ודע כי נקבים הם צרים ואינם רחבים, וחלים הם רחבים...

Asher Yatzar part 3

It is revealed and known before the Throne of Your Glory	גָּלוּי וְיָדוּעַ לִפְנֵי כִסֵּא כְּבוֹדְךָ,
that if but one of them were to be blocked,	נִשְׁאַם יִפְתָּם אָחָד מֵהֶם,
or one of them were to be opened,	אוֹ אֶם יִפְתַּח אָחָד מֵהֶם,
it would be impossible to exist	אִי אֶפְשָׁר לְהִתְקַיֵּם
even for a short while.	אֲפִילוֹ שְׁעָה אֶחָת.

Commentary: Mahari bar Yakar, Rokeach, Abudraham, and Shulchan Aruch, Summarized in Q&A

Q1- What is the meaning of “גָּלוּי וְיָדוּעַ לִפְנֵי כִסֵּא כְבוֹדְךָ”-it is known and revealed before the Throne of Your Glory”? Why does this phrase add to the bracha?

A1a- Mahari bar Yakar: The way that the body functions correctly is often something that we can't see, and only Hashem knows about. For example, when a fetus is in the mother's womb, if anything would go wrong in the body of the fetus, there is no way we would know about. The fact that a person is born alive is a great miracle, and we need to thank Hashem for His causing our body to function as a fetus when no one could observe its condition except for Hashem. In addition, the internal organs that function properly are not easily seen, and a person with a serious heart condition or kidney or liver condition could not even know

about it until its difficult to do anything about it. We thank Hashem for taking care of us on a hidden level that we do not usually observe.

A1b- Mahari bar Yakar: Because the Neshama comes from a level of closeness to Hashem, known as “before the Throne of Your Glory,” therefore we mention this in connection to the body. This means that Hashem takes care of our body like how He cares for our souls, since the Jewish body is holy and bound up with Hashem, like the Neshama, even though it does not always look that way. The Rokeach adds: the term “before the Throne of Your Glory” refers to the malachim who stand before Hashem’s Glory. The malachim see and are aware of what is happening with our body, and Hashem sends them to take care of our body.

Q2- What does it mean that “if but one of them were to be blocked, or one of them were to be opened” we could not live, what part of the body are we worried about it getting blocked, and what part of the body are we worried about it being opened?

A2a- Abudraham: If the “נקבים-orifices,” like the mouth and the place where we swallow food, and the place where we relieve ourselves from, were to be blocked, we could not live for very long. And if the “חלולים-cavities,” like the stomach and intestines, were to open to the abdominal cavity, we also could not live very long.

A2b- Mahari bar Yakar (also Tur Ch. 6 based on Nidah 30a): The bracha is referring to a fetus before and after birth. When it is in the womb, its mouth is sealed shut and its stomach is open and connected to its mother through the umbilical cord. If its mouth would open and its umbilical cord would be blocked for a short

time, the fetus could not survive. As soon as it is born, it opens its mouth and the umbilical cord is cut off and tied shut. If it would not be able to open its mouth to breath and eat on its own, and if its stomach would remain open to the air after birth, the fetus could not survive very long.

Q3- What does it mean that if the openings and cavities would malfunction it would be impossible to exist 'אפילו שעה אחת'- seemingly meaning 'even for one moment,' we see that person can live for a while with his mouth closed or with his stomach open before he dies from that?

A3- Mahari bar Yakar, Beis Yosef/Mechaber Ch. 6: The phrase 'אפילו שעה אחת' does not mean literally 'even for one moment,' it just means even for a short amount of time.² As we see from the source of this phrase which is based on the verse (Yechezkal 28:13) describing Chirom the king of Tzor. Hashem told him: I created within you opening and cavities that you could not live without from the day you were born. (Hashem was telling Chirom that He created within a man a stomach and intestines that produce feces and foul odors so that no man should be so arrogant as to proclaim himself as a deity.)

² Probably the Beis Yosef/Mechaber in Ch. 6 is the source of Rabbi Mangel's translation "even for a short while."

Since, if a person's orifices are blocked and he is unable to relieve himself at all, eventually he will get so sick that he will die in a short time.³

This shows that relieving oneself in the bathroom is essential to staying alive, which is why we say this bracha after relieving ourselves.

מהר"י בר יקר:

שאם יפתח אחד מהם אי אפשר וכו' דאמרינן בבראשית רבה (א, ג),
האדם הזה עשוי מחילים מחילים נקבים נקבים ואין רוח יוצא ממנו. מי עשה
כן, אתה אלהים לבדך (תהלים פו, י). **אי אפשר להתקיים,** דאמרינן בנדה
(ל, ב): פיו סתום וטבורו פותח ואוכל ממה שאמו אוכלת ושותה ממה שאמו
שותה. פירוש, דרך הטבור הפתוח. ואינו מוציא רעי שמא יהרוג את אמו,
והוא הדין שאינו מטיל מים. הפה והטבור והלב והכליות קרוים חללים, ולפי
שכל אחד עומד למלאכתו שלא כמלאכת חבירו, כפל לומר חללים חללים.
וכיון שיצא לאויר העולם נסתם הפתוח ונפתח הסתום, שאלמלא כן, פירוש,
שאם נולד כענין שהיה במעי אמו, פיו סתום וטבורו פתוח, אינו יכול לחיות
אפילו שעה אחת.

ויש מפרשים שאם לא היה כך במעי אמו אלא יהיה פיו פתוח, לא יוכל
לחיות וימות שם. וזה שבמעי אמו אם יוכל לחיות אם לאו, אין אנו יודעין
מתוך הראיה אלא קבלה היא בידנו. **וזהו שאומר גלוי וידוע לפני כסא**
כבודך שאם יפתח אחד מהם במעי אמו שדרכו להיות סתום, **או אם יסתם**
אחד מהם הרגיל להיות פתוח, **אי אפשר להתקיים אפילו שעה אחת.** אבל
אינו מדבר על אחר שנוולד, שזה אנו רואין אם יוכל לחיות אם לאו, ולא
שייך לומר על זה גלוי וידוע לפני כסא כבודך. ואם מדבר לאחר ימים רבים

³ Seemingly, the explanation is that 'אפילו שעה אחת' has two different implications: If a vital organ, a person's windpipe, would be blocked G-d forbid, he could not live for more a very short time, close to the literal translation of 'even for one moment.' And if a person's orifices for relieving himself would be blocked, eventually he would get so sick that after a short while he would die, and the phrase 'אפילו שעה אחת' would not be meant literally in that case. But since the focus of the bracha relates to our ability to relieve ourselves, the more important translation of the phrase 'אפילו שעה אחת' should be the non-literal meaning.

שנולד, כל שכן שאין זה כלום. והא שיכול אדם לסתום פיו כמה שעות או לפתוח טבורו כמה שעות ולא ימות לכמה שעות, לכך אמר לפני כסא כבודך, כלומר, לפניך, כמו שרגיל לומר בשאר מקומות. לפי שבא לרמוז כי מקום הנפשות הן לפני כסא כבודך, כמו שידוע על ידי כמה מקומות (ע"י חגיגה יב, ב). ולכך כפל נקבים נקבים חלולים חלולים כמו שפירשנו, שחלוקים הם כענין תשמישם, זה עומד לדבר זה וזה עומד לדבר זה. והרחבים נקראים חללים והם תפים דקרא, נקבים הם הצרים שאינם רחבים. וגם נראה כי הכפל אינו דוקא.

וגם מה שאומרים בברכה זו אפילו שעה אחת, לאו דוקא, שכך תרגם יונתן ביהזקאל (כח, יג) דאת עביד חללים ונוקבין דאינון צרכך דלא אפשר לך דתתקיים בלא בהון מיומא דאיתבריתא עמך מתקנון... ואעפ"כ בראנו הקב"ה בחכמה גדולה, כי העתיד להפתח שזהו הפה, סתום. ואוכל דרך הטבור העתיד להסתם. ונקבי השתן והרעי סתומין כמו כן ועתידין להפתח, ואעפ"כ אינן מוציאין בעודו בבטן שמא יהרג את אמו, וכן הוא בנדה (ל, ב). ואם יפתח הפה או יסתם הטבור לא יוכל להתקיים, או אם יפתחו נקבי השתן והרעי יהרוג את אמו. ואידי דזוטר חיותא מחמת חולי זה הוא מיית ברישא כדאמרינן בערכין (ז, א).

הרוקח:

גלוי וידוע למני כסא כבודך גלוי וידוע לפני מחניך אשר סביב לכבוד לידע אנא ישתחוו צבא השמים והוד הכבוד נגלה עליו לפיכך נקרא כסא הכבוד וזה לפני צבאך.

אבודרהם:

גלוי וידוע לפני כסא כבודך, כך הוא לשון רז"ל בהרבה מקומות, והוא ע"ש גלא עמיקתא ומסתריתא ידע מה בחשוכא (דניאל ב, כב). לפני כסא כבודך, ולא אמר לפניך כמו שרגיל לומר בשאר מקומות, לפי שהוא רומז כי מקום הנפשות הוא לפני כסא כבודך.

שאם יסתם אחד מהם או אם יפתח אחד מהם, כלומר, אם יסתם אבר ממה שדרכו להיות פתוח, כגון בית הבליעה ונקבי השתן והרעי. או אם יפתח אבר ממה שדרכו להיות סתום, כגון הטבור ובני מעיים...

מחבר, שו"ע או"ח, סי' ו'

ועוד יש לפרש שגבול יש לאדם שיכולין נקביו לסתם ולא ימות, וכיון שעבר אותו הגבול אי אפשר להתקיים אפלו שעה אחת, וכיון שבכלל הנקבים הם פי הטבעת ופי האמה, ובכלל האברים החלולים שאם יפתח אחד מהם אי אפשר להתקיים הם כרס ומעים שפיר הוי שבת זה מענין עשיית צרכיו. ואפשר עוד שמאחר שאם יוצא לנקביו ביותר עד שאם עבר הגבול ימות, בכלל שאם יפתח אחד מהם הוא. והוי שאם יפתח אחד מהם נמי מענין עשיית צרכיו ממש.

Asher Yatzar Part 4

Blessed are You, Lord, who heals all flesh and performs wonders.	בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ רֹפֵא כָּל בָּשָׂר וּמַפְלִיא לַעֲשׂוֹת:
---	---

English Commentary: Mahari bar Yakar, Rokeach, and Abudraham, Rema on Shulchan Aruch, in Q&A Summary

Q1- What is the meaning in this bracha that Hashem “heals all flesh,” what is that referring to?

A1a- Mahari bar Yakar, Rokeach (and Shulchan Aruch): When a person relieves himself of the bodies waste products, this heals the remainder of the body. Since a person cannot live without relieving himself, the process of removing the waste is called healing for the body. We thank Hashem for enabling us to relieve ourselves, which is “healing” to the body.

A1b- Mahari bar Yakar: Another explanation: Hashem “heals all flesh” in the sense that He keeps us alive and healthy from the time were a fetus and throughout the birth process, and He continues to keep us healthy. He monitors our condition and keeps us healthy, like an expert doctor.

A1c- Mahari bar Yakar: A deeper explanation: Hashem kept us healthy by teaching us Torah even as we in our mother’s womb, since the Torah is the cure to all illnesses. So even as He was creating us in the womb, He kept us healthy both physically and spiritually.

Q2- What is the meaning in this bracha that Hashem “וּמַפְלִיא וְלִעֲשׂוֹת – performs wonders” for us?

A2a- Abudraham, Shulchan Aruch: The fact that a person is alive now is itself a wonder. The body is filled with air like a balloon, and if a balloon would have small hole, it would pop open and break, yet we have holes that open and close and we never deflate.

A2b- Mahari bar Yakar, Abudraham: The fact that we survived as a fetus into birth as a living person is a wonder. The fetus lives in a cramped, hot, and wet place for nine months living only off the umbilical cord. In addition, there was the ever-present danger of being crushed within the body of the mother from any serious impact that could possibly occur. The fact that we were born alive is itself a wonder from Hashem.

A2c- Abudraham, Shulchan Aruch: The fact that our body can filter out the waste products from the nourishment and expel from the body them is a wonder from Hashem.

A2d- Rema on Shulchan Aruch: The fact that our Neshama, which is purely spiritual, and our body, which is purely physical, can join in harmony as one cohesive unit, is an incredible wonder from Hashem.⁴

A2e- Mahari bar Yakar: On a deeper level, the meaning of “who heals all flesh and performs wonders” is as follows: Hashem gave the power to every Jew to learn Torah, which is the source of all

⁴ Note: The Magein Avraham there brings from the Arizal: When we eat, the body derives nourishment from the physical aspect of the food, and the Neshama derives nourishment from the spiritual aspect of the food. This is why eating helps merge together the body and the Neshama

healing, and with that he has the power to perform miracles and wonders like a malach. The source of the phrase “וּמַפְלִיא לַעֲשׂוֹת” and performs wonders” is from the story (Shoftim 13:19) of a malach that appeared to Manoach to tell him about his future sone Shimshon. The malach miraculously ascended to heaven in the fire of the mizbeiach Manoach built, and regarding that it says “וּמַפְלִיא לַעֲשׂוֹת” this wonderous thing occurred. When a Jew in this physical world learns Torah properly, he has the power to perform miracles and wonders. In fact, he has the power to “רוֹפֵא כָּל בָּשָׂר”-heal all flesh” of others miraculously, like Elisha who cured Naaman from his Tzaraas in supernatural way that no doctor could help with (see Melachim II, 5:14).⁵

A2f: Mahari bar Yakar: Another explanation: The phrase “וּמַפְלִיא” can also mean to set aside and distinguish. When Hashem sees in advance what type of illness a person will have, He sets aside and prepares the correct measure of treatment for that illness for the person to receive. So, when Hashem “רוֹפֵא כָּל בָּשָׂר”-heals all flesh” he does so in a way of “וּמַפְלִיא לַעֲשׂוֹת” He sets aside and distinguishes the correct measure of treatment for each illness, for a worse illness He prepares a stronger treatment.

⁵ Seemingly, the Mahari bar Yakar is saying that Hashem put into the physical body of a Jew the ability to connect to the Torah and mitzvos so strongly that his physical body is the proper vehicle for supernatural miracles to occur through it. In this way, we are thanking Hashem for creating us with a Jewish body, that has a special capability to receive the Holiness of Hashem through the Torah and mitzvos, to the point that miracles can happen through it.

מהר"י בר יקר:

בא"י רופא כל בשר, כלומר, רפואה זו לכל בשר היא. וקרי ליה שפיר רפואה לשמור מן החולי, דכתוב (שמות טו, כו) כל המחלה אשר שמתו במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך. משל לרופא המזהיר את האדם היזהר שלא תאכל כך וכך ולא תבא לידי חולי, ואין רופא גדול מזה. **ר"ל מפליא לעשות** לאביו של הנער שהציל את בנו. דאמרו בבראשית רבה (נג): שעשה אברהם משה גדול על יצחק בנו, ואמר אברהם לשרה נאכל ונשתה ונשמח וניתן הודאה להקב"ה שעשה עמנו להפליא.

וגם אמר רופא כל בשר, ע"ש ולכל בשרו מרפא (משלי ד, כב), דאמרינן (עירובין נד, א): חש במעיו או חש בראשו או בכל גופו יעסוק בתורה, ולא עוד אלא שמפליא לעשות, כי מי שהוא חכם בתורה ומקיים המצוות כמה פלאות יכול לעשות, כמו המלאכים דכתוב במלאך (שופטים יג, יט) ומפליא לעשות. ועוד לכך אמר בשר, על שם שאפילו הנגע הוא מרפא, שנאמר (מלכים ב ה, יד) וישב בשרו כבשר נער קטן. וזהו **רופא כל בשר**, ומפליא לעשות, ברפואה זו שאין רופא יכול לרפאות מן הנגע רפואה גמורה. דאמרינן בויקרא רבה (טז, ט): ושחט את הצפור האחת (ויקרא יד, ה), למה שוחט אחת ומניח אחת, לומר כשם שאי אפשר לשחוטת לחזור, כך אי אפשר לנגע לחזור, פ"י על ידי אדם. ועוד, **רופא כל בשר** מיירי על התורה, שאף במעי אמו מלמדין אותו כל התורה, שנאמר (משלי ד, ד) ויורני ויאמר לי יתמוך דברי, לכך, שמור מצותי וחיה (שם). וכיון שיוצא לאויר העולם בא מלאך וסוטרו על פיו ומשכחין אותו כל התורה כולה ומשביעין אותו שיהיה צדיק, זהו בנדה (ל, ב). ואמר בתנחומא (יתרו, ח), מבקש אתה שלא יגיע לך צרה, עסוק בתורה שהיא רפואה לכל הגוף, זהו ולכל בשרו מרפא (משלי ד, כב).

ועוד, רופא כל בשר ומפליא לעשות, כמה נסים גדולים יש בדבר במה שהקב"ה מעמיד התינוק לרפואה ולא נתרסק בדפני בית הרחם וגם במעי אמו, דאמר בתנחומא (תזריע, ג): מעשה נסים עשה הקב"ה עם האדם הזה. אדם שהוא נתון באמבטי יום אחד נפשו מצירה עליו. והתינוק הזה עומד במעי תשעה חדשים ואין נפשו מצרה עליו, מה שהקב"ה עושה מעשה נסים. נמצא שהוא מפליא לעשות ברפואתו. ועוד כמה נסים עושה לו כדאיתא בתנחומא (שם). ועוד דאמרינן בויקרא רבה (יד, ג): אמר ר' סימון מעיה של אשה עשויה כמין קינין קינין, פיקין פיקין, חללים חללים, בשעה שהיא על המשבר אינה משליכתו בבת אחת, בתמיה, ר"ל אע"פ שיש במעי אשה

חדרים חדרים בכמה גוונים, ואע"פ כן בשעת לידה כולן באין לידי סגנון אחד ודומה כאלו נעשו כולם ביחד, ולפתח בשעה אחת. ואין אדם יכול לשער כך לפתוח כמה דלתות בבת אחת, אלא מעשה נסים הוא שהקב"ה עושה. וכן אגדה אחרת שנביא על מצות מילה שאמר מנא מפקא מדופן, ר"ל הילד יוצא מולקה ונשבר ואעפ"כ הוא נמול לשמונה ימים, הוי והוספתי על כל תהלתך (תהלים עא, יד). ולכך עושה האב משתה. וזהו **ומפליא לעשות**, על הפלאות שעושה הקב"ה בילד הזה. וכן על מה שעתיד הפתוח להסתם והסתום להפתח.

ועוד, ומפליא לעשות, לפי שדיבר תחילה רופא כל בשר, כלומר, מכל חולי בין קטון ובין גדול, ולפי המכה הקב"ה מפליא לעשות, שעושה רפואה גדולה לפי המכה הגדולה, כדאמרינן במדרש תלים (מדרש תהלים יז, ח): הפלה חסדך (תהלים יז, ז), אם המכה גדולה עשה אספלטית גדולה. ולכך אמר כאן מפליא לעשות מעין הפלה חסדיך.

רוקח:

בא"י רופא כל בשר כשאדם עושה צרכיו הוא רפואה לגוף כדאמרינן בהרואה שלשה מעין העולם הבא שבת ושמש ותשמיש מאי תשמיש אילימא תשמיש המטה צער הוא לו אלא תשמיש נקבים כדקאמרינן.

אבודרהם:

בא"י רופא כל בשר, ע"ש מחצתי ואני ארפא (דברים לב, לט). **ומפליא לעשות**, פסוק הוא (שופטים יג, יט). כי כמה נסים גדולים עושה עמו הקב"ה בבטן אמו, כי כשהאדם יושב יום אחד במקום צר וחשך, נפשו קצה עליו, והתינוק נתון במעי אמו תשעה חדשים ואין נפשו קצה עליו, נמצא שהוא **מפליא לעשות** לו ברפואתו, שלא נתרסק בבית הרחם. וי"מ **רופא כל בשר**, על שם הנקבים שברא בו להוציא פסולת מאכלו, כי אם יתעפש בבטן ימות והוצאתו היא רפואה, וזהו רופא כל בשר. ואמר **ומפליא לעשות**, על שם שבורר הקב"ה בו טוב המאכל ודוחה הפסולת. אי נמי, **ומפליא לעשות**, ע"ש דגרסינן בנדה ב' המפלת (לא, א) דרש ר' חנינא בר פפא: מאי דכתיב (איוב ט, ט) עושה גדולות עד אין חקר ונפלאות עד אין מספר, בא וראה שלא כמידת הקב"ה מידת בשר ודם, בשר ודם נותן חפציו בחמת צרורה ופיה למעלה, ספק משתמר ספק אין משתמר, ואלו הקב"ה צר את הילד במעי אשה פתוחה ופיה למטה, ומשתמר. דבר אחר, אדם נותן חפציו לכף מאזנים, כל זמן שמכביד יורד למטה, ואלו הקב"ה צר

את העובר במעי אשה, כל זמן שמכביד עולה למעלה. פירוש, שבשלשה חדשים אחרונים ולד דר במדור העליון כמו שאמרנו למעלה. ואמרינן בב"ר (א, ג): ר' תנחום פתח, כי גדול אתה ועושה נפלאות (תהלים פו, י), א"ר תנחומא בשם רבי חייא הנוד הזה אם יש בו נקב כחודה של מחט כל רוחו יוצא ממנו, והאדם הזה עשוי מחילין מחילין נקבים נקבים ואין רוחו יוצא ממנו. מי עושה כן, אלא אתה אלהים לבדך (שם). והכי איתא בתנחומא (שמיני, ח).

רמ"א שו"ע או"ח סי' ו'

ועוד יש לפרש שמפליא לעשות במה ששומר רוח האדם בקרבו וקושר דבר רוחני בדבר גשמי והכל הוא על ידי שהוא רופא כל בשר כי אז האדם בקו הבריאות נשמטו משמירת בקרבו

Chassidus:

To better understand this bracha, we will bring a maamar from the Alter Rebbe (Torah Or, Bereishis, 3d):

It says **וַיֵּצֶר ה' אֱלֹקִים אֶת הָאָדָם עֹפָר מִן הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפִּיו נִשְׁמַת חַיִּים**. This from the pasuk in (ב:ז) **בְּרָאשִׁית** that speaks about how Hashem made Adam, **וַיֵּצֶר ה' אֱלֹקִים אֶת הָאָדָם עֹפָר**, מִן הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפִּיו נִשְׁמַת חַיִּים.

It uses the expression that Hashem “formed man” **וַיֵּצֶר** - from the earth. First, He formed man’s body from the dirt and only afterwards “blew into his nose a living soul.”

This is different than by the animals whose bodies were created together with their souls simultaneously.

The Alter Rebbe explains:

The body of the animals was more spiritual and refined than man’s body, which was originally made separately out of dirt. This is because the soul of the animals is a lower level than man’s, and is therefore not so far removed from the level of their bodies, therefore they were created together.

However, man’s soul is so lofty that it cannot come together with his body which is on an incomparably lower level. Therefore, a separate process was required to “blow” this lofty soul into this coarse body.

Why did Hashem give such a coarse body- lower than the bodies of the animals- to such a lofty soul of man?

The answer is that man’s soul, the neshama of every Yid, is so lofty and powerful that it can lift up the entire world to Hashem.

Just like when someone lifts up a house he needs to pick it up from underneath the bottom if he wants the entire thing to be picked up. So too, for the entire world to be elevated we need the neshama to come into the lowest, most coarse and physical body, in order to elevate the entire world from the bottom up.

This is also the idea of the end of the bracha- ומפליא לעשות - and He acts wondrously. The wonder is how Hashem connects and unites spiritual with physical, our lofty neshama with our physical body and animal soul.

This is tremendous lesson for us:

The fact that we have coarse body, a coarse animal soul and base desires, is not something that we have to just accept as unchanging reality, or totally ignore it. We were given this in order lift and elevate it-together with the entire world- by the power of our lofty neshama.

The more coarse our body and animal soul is, the loftier the type of neshama Hashem has given that person with the power to refine it. We just need to reveal that hidden power in our neshama to accomplish this.

להבין הטעם שנשתנה יצירת גוף האדם משאר כל הנבראים כמו הצומח והחי שכולם נברא גופם ע"י מאמר ה' כמ"ש ביום ג' תדשא הארץ...כו'. וכן בכולם הרי שהארץ הוציאה את העשבים ואת האילנות כאו"א כמו שהוא אח"כ עם הנפש הצומחת שבו וכן גם הבע"ח הוציאה הארץ ג"כ כמו שהן חיים את הדוב ואת הארי כו'...דהיינו הגוף עם הנפש החיונית שבתוכו יחד ע"י מאמר ה' שאמר תוצא הארץ כו'...והוא צוה ונבראו כמו שהן עתה וכמארז"ל בקומתן נבראו.

משא"כ בבריאת האדם שנעשה גופו תחלה בפ"ע עפר בלי שום נפש חיונית בתוכו. וכמ"ש **ויוצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה** וכמארז"ל שעה ראשונה צבר עפרו כו' ומתחלה היה גולם כמ"ש גלמי ראו עיניך עד שאח"כ ויפח באפיו נשמת

חיים הרי שלא יצא גופו מן הארץ על דרך שהוא עתה בהיות בו נפש החיונית והמדברת אלא שלקח עפר ועשה ממנו גוף. ואח"כ נפח נשמה באפו כו'.

וזהו בחי' שפלות לגבי האדם שהרי הגוף שלו נמוך במדרגה יותר מגופות הבע"ח שנתהווה בבחינת דומם עד שאח"כ ויפח באפיו כו'. עם היותו מובחר בנבראים וז"ש אחור וקדם כו'. אך להבין זה על מה ולמה נהייתה כן. הענין הוא כי הנה ד' בחי' דצח"ם הם כנגד ד' אותיות דשם הוי"ה. הדומם הוא כמו עפר ואבנים ומתכות שאין לו גידול והצומח הם אילנות ועשבים כו' ובע"ח יש להם כ"ז ונוסף ע"ז נפש החי' הרוחני'. ובמדבר נוסף עוד על כולם נפש השכלית נפש המדברת כו'. והנה דרך כלל הבע"ח הם כלולים מב' דברים הגוף שבו הוא בחי' צומח שהרי נולד קטן ונעשה גדול והנפש שבו היא נפש החי' למינה. ומה ששניהם יצאו ביחד מן הארץ. דהיינו הגוף עם נפש החי' שבו ע"י מאמר ה' כו' היינו משום שבחי' צומח וחי עם היותם ב' מדרגות זו למעלה מזו אבל הם סמוכי' זה לזה. ולכן יכולים להתחבר יחד דהיינו שיהיה התהוותם בבת אחת כיון שבחי' צומח הוא סמוך לבחי' חי ואין ביניהם הפסק עוד מדרגה אחרת לכן נתהוו הבע"ח גופם ונפשם החיונית בבת אחת כנ"ל. משא"כ המדבר רחוק בדילוג הערך מהצומח ולכן לא הי' יכול לצאת עם הגוף כאחד:

ואמנם מה שגופו היה דומם דוקא הוא כי היות ידוע דהאדם הוא תכלית הבריאה והיינו להיות הוא מעלה הנצוצות שנפלו בדצ"ח ע"י שנטפלים לצרכיו לחם לאכול ובגד ללבוש והוא יש בו דעת לעבוד את ה' כו'. ועד"מ כשצריכים להגביה איזה דבר מן הארץ ע"י כלי ההגבהה הנקרא ליווע"ר צריכים לאחוז בחלקים התחתונים שבו דוקא כמו בהגבהה כותלי בית שצריכים להתחיל להגביה הקורה התחתון דוקא ואז ממילא יוגבהו גם העליונים הימנו. משא"כ אם היה מתחיל מאמצע הכותל לא היה מגביה התחתונים. כמו"כ נשמת האדם נתלכשה בגוף שמבחי' דומם היותר תחתון מכולם ויעלה אותו וממילא יתעל' גם הצומח שהוא למעלה מדומם כו' וע"ש זה נק' מדבר מלשון ידבר עמים כלומר שהוא המנהיג את כולם בהיותו מעלה אותם ע"י עבודתו כו'.

והנה נשמת האדם דוקא יען היותו בחי' מדבר הגבוה שבכולם יתלבש בדומם דוקא...

לזכות אשתי היקרה
חיה מרים בת רחל לאה
לרפואה שלימה וקרובה
ולזכות רפואה שלימה
לאמי מורתי
הינדא שרה בת חיה איטא